

B

Retur adresse: Mikael Martnes, Snevn. 5, 9403 Harstad

Slekta vår

Medlemsblad for Slektshistorisk forening i Harstad

Nummer 4 - 2015

23. årgang

ISSN: 0804-3841

SLEKTS HISTORISK FORENING I HARSTAD, Org.nr. 999 654 940

☒ **Leder:** Mikael Martnes,
Snevn. 5, 9403 Harstad,
☎ 77 06 34 14
☎ 906 88 527

e-post: martne@online.no

☒ **Kasserer:** Knut Arne Mikalsen
Vangen 16C, 9415 Harstad
☎ 936 64 918

e-post: knutamikalsen@gmail.com

Slektshistorisk Forening i Harstad på internett
<http://www.slektiharstad.com>
Bankgirokonto 4730 09 41091

Medlemskontingent kr 200,-
inkluderer abonnement på «Slekta Vår»

Innlegg til bladet sendes

REDAKSJONEN

☒ **v/Kåre Pedersen**
Solgryv. 8 C
9404 Harstad
☎ 913 25 174
e-post: kajo-p@online.no

Innhold

Lederens spalte.	2
Innleveringsfrister til Slekta vår	2
Innlegg til Slekta vår.....	2
Møtedatoer 2016.....	2
Foreningens arkiv	2
Grasrotandelen.....	2
DIS Harstad	2
DIS Norge Gravminner.....	2
REFERAT Fra Slektsforskerdagen i Harstad, lørdag 31. oktober 2015, kl. 1100 - 1400 i 2. etg. på Harstad Bibliotek.....	3
Dømt til livsvarig	7
Medlemsmøte i Slektshistorisk forening i Harstad...	8
En lagtingssak mellom Peder Rafaelsen Haukebø og Nils Mortensen Sørvik i 1669.....	9
Julehilsen.....	11
Julebord.....	11
Bilder fra julebord.....	12

Lederens spalte.

Da vi nå er kommet i julemodus vil jeg ønske dere alle en god jul og et godt nyttår med mye spennende slektsgransking i det nye året. Veksten i medlemstokken har vært bra i året som er gått og oppmøtet på møtene har også vært veldig bra så vi er godt fornøyd med dette. Kanskje vi har truffet publikum med hensyn til gode tema og på Slektsforsker dagen var det over 40 stk til stede. Selv har jeg stått over 2 møter da jeg har vært pasient på UNN Tromsø men takket være gode medarbeidere så har møtene vært greit avviklet. Husk å ta vare på hverandre og kos dere med god julemat.

Mikael

Innleveringsfrister til Slekt vår

Frist for innlegg til
Nr.1 -2016 av Slekt vår er **30.12. 2015**

Frist for innlegg til
Nr. 2-2016 av Slekt vår er **10.05. 2016**

Frist for innlegg til
Nr. 3-2016 av Slekt vår er **30.08. 2016**

Frist for innlegg til
Nr.4 -2016 av Slekt vår er **10.11. 2016**

Innlegg til Slekt vår

Det er lite stoff til "Slekt vår" så det er bare å komme med innlegg, det skal være stoff til flere blad da må dere ta skrivelysten frem og sende innlegg til bladet, det kan være små historier eller andre ting som kan brukes i bladet, så som bilder med en historie rundt.

Innlegg sendes til redaktøren helst på e-post som vedlegg til kajo-p@online.no

Hilsen Red.

Møtedatoer 2016

Det er ikke fastsett noen møtedatoer for 2016

Medlemsmøter: er på Biblioteket kl 1930

Hotell inngang heis til 2. etg.

Foreningens arkiv

Materiellet skal være for utlån.

Ta kontakt med leder.

Grasrotandelen

Slektshistorisk Forening i Harstad er nå registrert i Frivillighetsregistret og kan motta midler via Grasrotandelen fra Norsk Tipping. Ønsker du/dere å støtte oss neste gang ved innlevering av tipping/lotto/vikinglotto kupong oppgi da dette org. nr. 999 654 940

På forhånd tusen takk for at dere støtter oss i arbeidet med slektsforskningen.

Mvh

Mikael Martnes

DIS Harstad

Ny opprettet avdeling av DIS Norge har egen nettside og Facebook side, her er linkene til disse sidene:

Nettside:

<http://no.disnorge.no/dis-harstad>

Facebook:

<https://www.facebook.com/groups/disharstad/>

DIS Norge Gravminner

Tekst: Jakob Eitrheim

DIS Norges database Gravminner (<http://www.disnorge.no/gravminner>) ble lansert på nett i august 2005. I september 2015 passerte vi 100 millioner søk i databasen. Nesten 2,6 millioner gravlagte er i skrivende stund registrert, 1,5 millioner med bilde av gravminnet. Det legges også ut registreringer og bilder av minnesmerker, for eksempel minnebautaer.

For aktive slektsgranskere er Gravminner den viktigste kilden til opplysninger nest etter folketelling- en 1910. Det er, stort sett, den eneste kilden til opplysninger om personer som har levd de siste 100 år, som ikke lever lengre.

Gravminner får opplysninger fra to kilder; kirkevergenes databaser, der de finnes i elektronisk form, og via registrering ved hjelp av fotografering av gravminnene. Den søkbare databasen vi i dag har tilgang til er i stor grad et resultat av dugnadsarbeid fra en stor gruppe idealister som gjør dette i tillegg til sin egen slektsgransking.

Alle som er innom databasen kan melde inn korrigeringer og/eller suppleringer til de registrerte opplysningene. Pr. 18.10.2015 var det registrert mer enn 73.600 innsendte korrigeringer, noe som bekrefter at databasen er mye brukt. Hver eneste korrigering gjør databasen bedre og mer korrekt.

Som det framgår ovenfor er brukerne av databasen flinke med å komme med korrigeringer og supplerende data, da man ikke alltid finner alt på gravminnene. For eksempel har en del gravminner kun årstall, ingen datoer. Andre gravminner kan være ganske uleselige.

I tillegg til de fleste norske kirkegårder og minnesmerker inneholder databasen også registreringer fra 134 utenlandske kirkegårder og minnesmerker.

Registrering av kirkegårder foregår enten ved at man får et utdrag av kirkevergens database (der denne fins elektronisk), ved registrering basert på fotografier av gravminnene, eller en kombinasjon av disse to. Både fotografering av gravminnene og øvrig registreringsarbeid etter at DIS Norge har fått hånd om dataene er helt og holdent dugnadsbasert. Den «harde kjerne» som jobber med oppdatering av selve databasen er i skrivende stund (oktober 2015) utvidet fra 3 til 4 personer. Ikke mindre enn to av disse er medlemmer i Slekthistorisk Forening i Harstad...

Gravminner ble til etter et initiativ fra Renathe-Johanne Wågenes, som fremdeles er primus motor for drift av databasen. Målet var å få registrert samtlige kirkegårder i landet, og pr i dag er målet langt på vei nådd. Registreringen er imidlertid ikke noen engangsjobb, da det som kjent stadig kommer til nye graver på de fleste kirkegårdene. Behovet for oppfotografering og etterregistrering er derfor til stede i rikt monn.

Det foreligger ønsker om å få databasen over på en nyere plattform for å få tekniske løsninger som tilfredsstiller dagens forventninger hos brukerne. Selv om det oppleves som relativt raskt å søke i dagens database, er det blant annet et ønske å få en

raskere søkemotor. Det blir jo stadig større data- mengder som skal gjennomføres.

Til slutt et tips til de som lagrer kilder: Det ID-nummeret man i dag finner på en spesiell gravlagt bør ikke lagres som kilde, da systemet er slik at ved en ny oppdatering av hele databasen for en kirkegård vil samtlige gravlagte få nytt ID-nummer. I den framtidige løsningen er planen at samtlige gravlagte skal få en genuin identitet som ikke endres ved framtidige oppdateringer. Da vil dette problemet bli borte.

REFERAT

Fra Slektsforskerdagen i Harstad, lørdag 31. oktober 2015, kl. 1100 - 1400 i 2. etg. på Harstad Bibliotek.

Til stede: 42 deltakere

Leder Mikael Martnes ønsket alle velkommen til Slektsforskerdagen 2015, og sa at dette var et samarbeid

Foto: Jakob Eitrheim

styremedlem i DIS- Norge, og nestleder i NIDNA,

mellom Slektsforeningen i Harstad og DIS. Videre fortalte han litt om foreningen og at det var 170 medlemmer fordelt over hele landet, men flest her i regionen. Det hele dreier seg om å søke etter våre aner. Hovedforedrags- holder vil være Heidi Sitara Fjeldvig,

Norsk interessegruppe for DNA i slektsforskning.

Hun ville orientere om DNA i Slektsforskningen, og var nå underveis fra Evenes til Harstad.

Deretter ville Eilif Nordseth orientere om DIS-Harstad (Sør-Troms), og ga så ordet til Nordseth.

Eilif Nordseth innledet med å si at han representerte DIS- Harstad som omfattet Sør-Troms, og er en underavdeling av DIS-Norge. For de som måtte lure på hva DIS stod for, var svaret ganske enkelt: Databehandling i Slektsforskning.

Det er nå over 10.000 medlemmer i DIS som er inndelt i 20 distriktslag. Vi tilhører DIS Nord, som etter en omorganisering omfatter Troms og Finnmark. Det er 55 medlemmer i Dis-Harstad, hvorav ca halvparten er medlemmer i Slekthistorisk forening. Gjennom DIS kan

medlemmene få råd og veiledning. Der er DIS-forum, DIS-treff som er åpen for alle. Slektsforskerbase og Gravminne-register, hvor frivillige nedlegger et stort og ulønnet arbeide.

DIS-Nord ble stiftet i 2014, og har følgende inndeling:

DIS-Harstad - gruppe
DIS-Midt-Troms - gruppe
DIS-Tromsø- eget lag
DIS-Nord-Troms - gruppe
DIS-Alta - gruppe
DIS- Vardø/Vadsø - gruppe.

Nordseth kom videre i på dataprogrammer, og nevnte herunder:

Brothers Keeper
Embla
TNG (the next generation)
Gen. com - nyttig fin grafisk oppstilling
Heredis - for PC, Mac, Iphone, Ipad (Det er 10 programmer som kan brukes på Mac)
Fra slektsforskerdagen Foto: Jakob Eitrheim
Videre kom han inn på følgende programmer, og nevnte litt om hvordan de kunne brukes.
Heredis
World Family
Family Tree
Folketelling 1910
Ætteforsker
Norslekt.

Mikael Martnes takket for fin orientering og introduserte så Heidi Sitara Fjeldvig som takket for at hun fikk komme hit. Hun fortalte litt om sin bakgrunn, og hvorfor hun begynte å interessere seg for slektsforskning. Hun ville nå orientere om bruk av DNA-testing i slektsforskning.

BRUK AV DNA I SLEKTSFORSKNING

Hvem er jeg?
Hvor kommer jeg fra?
Hvorfor er jeg slik jeg er?
Hvem var mine forfedre?
Hvor kom de fra?

© Jakob Eitrheim 2015

HVA ER DNA-TESTING?

Uansett hvor mye tester med DNA må vi fortsatt ha tradisjonell slektsforskning. DNA kan brukes i tillegg til vanlig tradisjonell slektsforskning for å finne ut mer om slekt og opphav. Testen analyserer visse områder i en persons kode på bestemte steder i DNA-et.

Genetikk = læren om arvestoff, DNA

Genealogi = slektsforskning

Genetisk genealogi: DNA for Slektsforskere

- Vi kan bruke DNA-teknologi for å fastsette genetiske opphav - Vi bruker den delen av DNA-et som ikke er kodet for å ha en funksjon, det som kalles «søppel-DNA».

- Testene finner ut hvilken «kode» du har på bestemte områder i dette DNA-et, og hvis du har over en viss mengde sammenfallende kode på samme sted i DNA-et som en annen person, så har dere en felles aner og dere vil være i slekt.

- Koden ser ut som en en lang rekke av A, T, C og G-er: ATGCGCATGCGCATGCGC osv.

- For eksempel kan det være rekkefølgen og antall repetisjoner av disse som gjør at akkurat DU er DU - akkurat slik et telefonnummer bare kan tilhøre en abonnent.

HVA KAN VI BRUKE DNA TIL?

- Få bekreftet eller avkreftet slektsskap i tvilstilfeller
- Finne spor etter folk som har emigrert
- Spørsmål du kan stille deg selv:
- Har du stanget hodet i veggen med egen slektsforskning og kommer ikke videre?
- Leter du etter biologiske slektninger?
- Er du eller andre adoptert og leter etter slekt?
- Håper du å oppdage ny slekt for å fylle hull i slekts-treet ditt?
- Ønsker du å få bekreftet om slektsforskningen din er korrekt?
- Ønsker du å finne ukjente levende slektninger?
- Er du interessert i antropologi og fjern historie, og vil lære mer om hvor dine røtter kommer fra, og hvor de har vandret før din tid?
- Ønsker du å vite hvilken gren du tilhører på menneskehetens tre?

DNA

* DNA består av 23 kromosompar og ett av parene er

kjønnskromosomene X og Y

* DNA inneholder vårt arvemateriale

* Inneholder 4 nøkkelkomponenter:

* Adenin

* Cytosin

* Guanin

* Tymin

* Dette kalles Nucleotidebaser eller baser.

* Det er rekkefølgen (sekvensen) på disse som er det viktige!!!

Den inneholder oppskriften på hvem vi er.

* F. eks: A + T er ikke det samme som T + A

* Vi bruker DNA-teknologi for å fastsette genetisk opphav

* De vanligste testene bruker «søppel-DNA» som ikke inneholder annen informasjon enn en kopi av et rekkefølgen på A, T, C og G-ene som er det samme som din mor eller far

*

DNA-identifiserer også hvilke »haplogrupper» et individ tilhører.

* Haplogrupper er «grener» på menneskets stamtre

HAPLOGRUPPER - DEEP ANCESTRY

* Også kalt «Menneskeslektens tre»

* Menn og kvinner har separate haplotrær/haplogrupper

* De viser alle grenene på menneskets direkte kvinne- og mannslinjer

som går tilbake til den «genetiske Adam og Eva»

* Den eldste haplogruppen for menn er A0, som vi kaller Adam.

* Den eldste haplogruppen for kvinner er L0 og L1. Man antar at Eva hadde minst 2 døtre, opphav til hver sin linje.

* Ut fra disse to har det dannet seg greiner etter hvert som det har oppstått mutasjoner

GREITT Å VITE OM DNA-TESTING

* Du får ikke noe familietre fra testen. DNA alene (Y- og mtDNA), kan ikke fastsette hvem tippoldemor var

* Genetisk genealogi kommer i tillegg til slektsforskning, ikke istedenfor!

* Y- og mtDNA kan brukes til å fastsette at individer er i slekt, men kan IKKE brukes til å fastsette nøyaktig hvilket slektskap!!

* Y- og mtDNA vil bare avdekke informasjon om en liten prosentandel av ditt totale DNA.

* Noen av testene kan potensielt anvendes til å avdekke informasjon om din helse (autosomal testing). Det er viktig å tenke på det når du skal velge hvilket firma du skal teste deg hos. Ikke alle firmaer tester på helseopplysninger. For eksempel FamilyTreeDNA tester bare på slektskap, mens 23 AndMe også tester på helse.

HVA ER MÅLET MED TESTINGEN?

* Er du interessert i dine dype røtter, det historiske - antropologisk perspektiv?

* Eller er du interessert i å finne levende slekt, eller å få bekreftet slektskap i familien?

Dette vil gi ulike typer tester som gir ulik informasjon.

DNA = ARVESTOFF

* Vi har 23 par kromosomer, 23 fra far og 23 fra mor.

* 22 autosomale kromosomer

* Ett par er kjønnskromosomer, ett fra far og ett fra mor:

Gutter får ett y-kromosom fra far og ett x-kromosom fra mor

Jenter får ett x-kromosom fra begge foreldrene

* Vi tester på:

mtDNA

Y-kromosomet

X-kromosomet

Alle de øvrige kromosomer (autosomale)

DET ER 4 TYPER DNA-TESTING

* De 4 typene tester ulike deler av DNA-et, og hvert av dem er laget for å løse forskjellige slektsrelaterte problemstillinger:

1. Autosomal DNA, atDNA. Testen kan tas av både kvinner og menn, og kartlegger DNA-et i bestemte områder fra 44 av våre 46 kromosomer. Resultatet fra denne kan vise slektskap mellom personer uavhengig av mors- eller farslinjer.

* **2. Mitokondrial DNA, mtDNA.** Testen kan tas av både kvinner og menn.

Begge får sitt mtDNA fra mor, far overfører ikke mtDNA gjennom sine sædceller. Testen brukes til å kartlegge de direkte morslinjene (maternal linje bakover).

* **3. Y-kromosomet, Y-DNA.** Denne testen er bare for menn, da kvinner ikke har y-kromosom. Testen gir informasjon om slektskap fra far til sønn (paternal linje bakover)

* **4. X-kromosom DNA.** Testen kan tas av alle, både kvinner og menn, men har ulik arvestruktur for menn enn den har for kvinner. Noen testfirma analyserer denne i tillegg, som en del av den autosomale testen.

SNP - ANTROPOLOGISK TESTING - GENO 2.0 TESTEN

* Tester ca 12-20000 SNPer og ca 750 000 markører (1. versjon av Geno 2.0)

* Testen tas av National Geographic Project

* Hensikten er å kartlegge menneskets historie, hvor vi kommer fra og hvordan vi befolket kloden

* Du får vite hvilken haplogruppe du tilhører (både Y og mt), og du får historien til din gren på menneskets tre

* Du får vite hvor mye Neandertaler og/eller Denisovan du har i deg

Y-DNA

- * SNP-test: muterer sjeldnere.
- * Big-Y analyserer 10 mill basepar, ca 40 000 SNP-er er avdekket, det finnes stadig nye SNP-er.
- * STR-tester: 12, 25, 37, 67, 111-markører. STR - muterer oftere enn SNP, mer detaljert ned på enkeltindividet, men analyserer mindre del av DNA-et
- * SNP er «greinene» på haplotreet, mens STR er «bladene».
- * Antar nå at det oppstår nye SNPer for hver generasjon
- * Det optimale er en kombinasjon av STR + SNP-testing

HVORFOR SKAL JEG TA BIG-Y

- * Hvis du har tatt YDNA-111, og ikke har fått kartlagt de familielinjene du er ute etter.
- * Haplogruppene defineres av ett sett SNP-er, jo flere SNP-er du vet, jo mer granulert/detaljert blir din plassering i haplotreet.
- * Hver ny SNP som oppdages vil gjøre treet mer spesifikt (mer detaljert både i tid og geografi)
- * Din BIG-Y test er med på å bidra til å få kartlagt mangfoldet av SNP-er i Y-kromosomet.
- * Jo flere SNP-er som er kartlagt, jo mer nytte får alle av resultatene.

HVEM SKAL JEG TESTE HOS

* 23AndMe:

- tilbyr også medisinske tester, allianser med farmasøytisk industri - Begrensninger på antall matcher - Autosomal test - Begrenset Y-DNA og mtDNA test

* Fokus på:

Fokus på medisinske tester, det er der deres hovedbusiness ligger. Farskapstester

* **ancestry.com**

- Kobling mot slektstrær som medlemmer har lagt inn
- Kun autosomale tester
- Kun for USA, sender ikke til Europa

Fokus på:

Slektsforskning, kobling av slektstrær og DNA-resultater

* **FamilyTreeDNA**

- Full mtDNA (HVR1, HVR2, Coding region) - FMS
- Autosomale tester
- X-kromosom
- Mest omfattende Y-test (BIG-Y)
- Kun for slektsgranskning

Fokus på:

Slektsgranskning, haplogrupper, matching, samarbeider med slektsforskningssmiljø, prosjekter for ulike genetiske referansegrupper eller geografiske områder.

* **Genographic Project**

- Geno 2.0 NGS
- mtDNA, men ikke full
- Y-DNA
- X-DNA
- Autosomal DNA

Fokus på:

Antropologisk testing, mann/kvinne haplogrupper, biografiske analyser. De store linjene.

NORGESPROSJEKTET DNA

* Alle med norsk bakgrunn, norske aner eller bosatt i Norge

* Du hjelper til med å kartlegge haploutbredelsen i Norge, og skaffe kunnskap om **hvor vi kommer fra**. DNA-prosjektet er en **dugnad**.

* Du kan få hjelp til å **tolke dine resultater**. Vi samarbeider med både DIS-Norge, Norsk Slekthistorisk Forening, Skriver artikler, har brukergruppe, foredrag og temadager.

* Vi vil gjerne at de som har testet seg med Geno 2.0 og 23andMe overfører sine resultater til FTDNA

* Vi vil at flest mulig skal melde seg inn i prosjektet, slik at alle bidrar til at kunnskapen om norske linjer blir kartlagt mest mulig

* Spre kunnskap om DNA som metode i slektsforskning

Fra slektforskerdagen

Foto: Jakob Eitrheim

* Vise resultatlistor for y-DNA og mtDNA for norske linjer

* Samle flest mulig av norske testere

* Være bindeledd mellom slektsgransking og DNA-testing

* **The Norway DNA Project - Norgesprosjektet - På Facebook FTDNA**

* **FamilyTreeDNA - Kjøpe DNA tester og se på - www.familytreedna.com resultater**

* **GEDmatch - laste opp rådata og analysere - www.gedmatch.com resultatet**

* **DNA Land - relativt ny side, last opp - www.dna.land rådata, og analysere resultatet**

* **National Geographic Project - www.nationalgeographic.com**

* **Yfull - analyse og matcher av Y-DNA - www.yfull.com**

* **DNA GEDCOM - analyse av data - dnaged.com.com**

* **ISOGG.COM - www.isogg.org**

* **23AndMe - www.23andme.com SELVE TESTEN**

* Testes ved spyttprøver

* Testen er anonym, du får et kitnummer og et passord du må ta vare på

* Du kan legge inn mailadresse i ettertid

* gedocomfil, slik at du (og andre) kan finne noen match.

Foredraget ble avsluttet med applaus fra de fremmøtte, og flere ga uttrykk for at de kunne tenke seg å ta en test. Leder Mikael Martnes takket for fint og spennende foredrag og overrakte en liten erkjenningsgave. Det ble også anledning til en kopp kaffe underveis.

Helge Sørensen
ref.

Dømt til livsvarig

Av: Knut Arne Mikalsen

«Av denne saks nøye eksiminasjon er det beviselig av Lisbeth Pedersdatters egen bekjennelse og sakens videre omstendighet, at hun har frastjålet Arne Olsen en del penger.....»

Og da hun intet har fremført til sin unnskyldning til straffens formildelse – ei heller hennes far på hennes vegne – så er hennes straff efter loven, henne selv til fortjent straff og andre tyvaktige mennesker til avsky, at strykes til kagen (dvs. piskes), ha tyvmerke på pannen, samt efter Kongelig resolusjon og forordning å arbeide i Trondhjems tukthus sin livs tid.....»

Denne strenge dommen blei avsagt i en tyverisak under sommertinget på Ibestad i 1771. Den dømte var ei ungjente fra Ånstad på knappe 17 år, og hun var bare 14 år da tyveriet skulle være begått. Dette oppleves nå 240 år senere, som et eksempel på barbariske straffemetoder som mere kunne samsvare med det som skjedde i den mørke middelalderen, og ikke i en tidsepoke som er blitt kalt Opplysningstiden.

Første gang vi hører om saken, er under høsttinget på Ibestad i 1769. En gammel dreng, Arne Olsen, som tjente på gården, møtte for retten og beklaget seg over å være blitt bestjålet. Pengene hadde han oppbevart i en kiste hos Ole Olsen på Ånstad. En «fostertøs» på gården skulle ha stjålet pengene. Hun hadde boret hull i kista og fått ut pengene gjennom hullet.

En gutt på 11 år som også bodde på gården, hadde sett jenta bore hull i kista og at hun flere ganger hadde tatt ut penger. Hun hadde brukt naver, slagjern og kniv ifølge rettsdokumentene. Nevnte Ole Olsen var fosterfaren til Lisbeth. Han møtte i retten men hadde ikke fått med seg Lisbeth til retts - lokalet. Han hevdet at han ikke hadde vist noe om det som skulle ha skjedd.

Den bestjålne Arne Olsen opplyste at han hadde hatt liggende 130 riksdaler i kista, og da tyveriet blei oppdaget, var det bare 27 daler igjen. Av de stjålne pengene, hadde Lisbeth levert tilbake vel 42 riksdaler. Arne Olsen kunne også vise fram et nytt flanellskjørt, et forkle m.m. som han hadde fått tilbakelevert fra jenta – ting som var kjøpt for hans penger, påsto han.

Saken blei gjenopptatt på sommertinget i 1770. Denne gangen møtte Lisbeth sjøl for retten. Hun forklarte at hun hadde utført tyveriet helt alene uten å være i ledtog med noen. Like fullt hadde faren, Peder Povelsen, motatt 4 riksdaler av de stjålne pengene. Han sa han trudde dattera hadde funnet pengene, men da han hørte at de var stjålet, var de levert tilbake til Arne Olsen. Ellers blei det opplyst at Lisbeth nå var blitt 16 år men ikke ennå konfirmert. Hun var oppfostra hos Ole Olsen som

også var tilstede. Det blei også klart at det ikke var mer igjen av de stjålne pengene.

Først et år etterpå - under sommertinget i 1771 – blei saken gjenopptatt. Lisbeth Pedersdatter møtte til nye avhør, mens hennes far var borte i «fiskeriets næring» og kunne ikke møte. Den bestjålne Arne Olsen blei bedt om å avlegge ed på at det var så nye penger i kista som han hadde opplyst. Han svor med «*opprakte fingre*» at han ikke visste bedre enn at det var 27 riksdaler tilbake i skrinet da han åpnet det. Han sverget altså ikke på at han hadde hatt 130 riksdaler i kista. Heller ikke fant retten det merkelig at han hadde hatt pengeskrinet oppbevart på et sted langt fra der han bodde.

Men ikke desto mindre avbrøt fogden, Jacob Winstrup, forhandlingene: «*Da delinkventen (den tiltalte) selv utvungen her for retten har tilstått sitt begagne tyveri, og saken formedelst hennes forhen halstarrighet og den fornødne opplysning nesten alt for lenge har stått protokollen*» (dvs. saken var blitt forhørt), fant fogden å kunne avsi dom.

Lisbeth skulle for det første erstatte tyveriet. Lagretten svarte NEI på spørsmål om hun eide noe: «*Nei, intet uten de ringe klæder hun bærer på sitt legeme*» var svaret. Dette svaret kan tyde på at lagretten hadde et mere humant syn i forhold til den forstokkede fagdommeren. Men han var kongens mann og hadde makten og midlene i enevoldssamfunnet, og det var derfor fogden som avsa den umenneskelige dommen som blei referert i innledningen.

Nye momenter i saken førte til ny behandling under et ekstrating på Selset i Ibestad i april 1772 som nå var administrert av sorenskriver Thomesen og aktor denne gang var foged Ole Rynning. Og den stakkars Lisbeth møtte denne gang med lensmann Jon Olsen som forsvarer. Også Lisbeths far, Peder Povelsen, møtte og tilsto at han og Lisbeths tante, Golla Olsdatter, begge hadde mottatt 4 riksdaler hver som Lisbeth sa hun hadde funnet i en gammel hustomt på Ånstad. Han hadde ikke forhørt seg nærmere om pengene, men bare tatt imot dem av «*enfoldighet*». Også flere andre, nye vitner i saken møtte for retten og avga forklaring uten at det her blir referert.

Lisbeth sjøl hadde ingenting å tilføye, og fogdens påstand var at «*delinkventen Lisbeth Pedersdatter vorder tilfunden den straff henne påligger til unngjeldelse for hennes begagne misgjerning*». Samme påstand ble nedlagt for de «*personer som har befattet seg med heleri og kommisjoner på vegne av delinkventen som de viste var et fattig fosterbarn, uten å bekjentgjøre sådant for hennes foster- foreldre, Dette til advarsel til dem selv og andre i tiden som er så gemene å ha sliktet utillatelig samkvem med andres barn og tjenere uten husbondens og fosterforeldrenes vitende*».

Særlig fikk Lisbeths far Peder og moster (tante) gjennomgå. Dette var andre premisser enn i rettssaken året før og har tydelig sammenheng med reformer i straffelovgivningen som var blitt gjort gjeldende i 1771. Før endelig domsavsigelse, ba lensmann Jon Olsen som var Lisbeths forsvarer, retten «*erindre at hun var en ung og dårlig pike og ventet en formildelse i hennes dom*». Tydelig kan man se at retten prøvde å få noe av skylda

over på andre, men det kunne ikke bevises at flere hadde vært medvitte i tyveriet. Men noen måtte straffen gå ut over uansett, og Lisbeth var den svakeste og letteste å ramme:

«Delinkventen Lisbeth Pedersdatter bør for stort tyveri... anses og straffes med kagstryken, være fri for brennmerker, men å arbeide i Trondhjems tukthus hennes livstid som en henne fortjent straff, og andre tyvaktige mennesker til avsky».

Da Lisbeth ikke eide noe, blei hun ikke idømt noen økonomisk straff. Videre kom retten til at faren Peder Povelsen, måtte ha visst om tyveriet enda han hadde benektet det. Han burde straks ha satt i gang etterforskning og dermed befridd seg sjøl og «*sitt dårlige barn*» for offentlig tort og skam. Han blei derfor funnet skyldig i tyvs straff etter loven og fikk samme straff som datteren «*å strykes til kagen*» og å «*arbeide i nærmeste fastning sin livs tid*». Også Lisbeths tante, Golla Olsdatter, blei dømt til piskestraff for heleri mens 11-åringen Lars Iversen skulle være tilstede under avstraffelsen.

Avslutningsvis: Det står ingenting i justisprotokollen om hvordan det senere gikk med den stakkars Elisabeth Pedersdatter – det kan kanskje den enkelte leser sjøl danne seg sin egen oppfatning av. Heldigvis har tidene forandret seg siden den gangen, i hvert fall i vår del av verden. Det samme kan vel sies om rettsoppfatningen og domsavsigelser.

Medlemsmøte i Slektshistorisk forening i Harstad

Årets siste medlemsmøte i foreninga ble avholdt på biblioteket 11. november 2015.

Det møtte opp 24 stk som ville høre på Rigmor Fuhr og få muligheten til litt slektsprat etterpå.

Leder Mikael Martnes åpnet møtet og ønsket oss velkommen, og fortalte kort om møtets innhold.

Rigmor Fuhr

Foto: Jakob Eitrheim

Rigmor Fuhr er medlem i Harstad Historielag og hadde vært på Finnsnes i fjor i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum.

Hun fortalte om Henrik Larsen fra Balsfjord som var utkalt til Eidsvoll i 1814. Fjøset hans, den eneste bygningen som står igjen etter de 3 første stortingsrepresentantene fra Troms til det første Stortinget i 1815, er fredet.

Det var 40 valgmenn som var utskrevet i Finmarkens amt, 34 møtte i Tromsø til det valget. Vi kan vel bare ane at skolegang og skrivekyndigheten ikke var så stor når hele 14 av de 34 som møtte må ha hjelp til å skrive under. Med påholden penn som det heter. Man vet ikke hvor valget ble avholdt, men stemmesedlene finnes bevart, og med tydelige spor at de er behandlet og brettet sammen av folk med arbeidshender.

Bonden Henrik Larsen fikk 2 færre stemmer enn Gæver i Tromsø. Kongen hadde sagt at det også skulle velges representanter fra bondestanden, og derfor fikk Henrik Larsen plass på Stortinget. De andre to var sogneprest Niels Dreyer i Hammerfest og handelsmann Lorentz Peter Jessen på Klauva i Lenvik.

Fra medlemsmøte 11. november Foto: Jakob Eitrheim

Han nådde likevel ikke fram da de plutselig fikk beskjed om at de allerede hadde startet i Oslo. Han startet på turen sørover og man vet han kom til Bodø. Der ble han ei stund, hvor han bygde båter. Riksantikvar Jørn Holme sa i september i 2014 at nå var Eidvollsbygningen fredet tidligere i måneden og nå var det fjøset i Balsfjord som var fredet. Begge to flotte nasjonale symboler.

Etter Rigmors flotte kåseri minnet Marie-Louise oss om at det fortsatt er ledig plass på julebordet og oppfordret de som ikke hadde meldt seg på til å gjøre det.

Rigmor Fuhr leste så et flott og velkjent dikt av Helge Stangnes, "Vise ved vintersolverv"

VI fikk også ei beretning fra Unni Markussen som fortalte om ei slektsnøtt hun hadde jobbet med over flere år, også inkludert litt dvaletid. Plutselig løste det seg med litt etterlysning og søk på nettet. En enkel konklusjon her er vel at vi ikke må gi opp.

Fra medlemsmøte 11. november Foto: Jakob Eitrheim

Til slutt var det kaffe-tepause med gode snitter, med innlagte samtaler om slekt og annen prat. Noen fikk nok også hjelp til å få løst en sak og gikk hjem med nye opplysninger for videre jobbing.

12.11.2015

Ref. Kirsti H. Arctander

En lagtingssak mellom Peder Rafaelsen Haukebø og Nils Mortensen Sørvik i 1669.

Av: Bjørn H Nyheim, Melhus

Peder Rafaelsen Haukebø hadde på det lokale tinget blitt dømt for å ha ærekrenket Nils Mortensen Sørvik. Peder Rafaelsen anket denne dommen til lagtinget. I forrige artikkel var første dag av lagtingsaken gjengitt. Her følger fortsettelsen.

Neste dag, 18. juni 1669

Sorenskriveren tok først ordet og viste til Peder Rafaelens punkt om kost og tæring. Dette mente han ikke at

han kunne ha forvoldt, ettersom Peder Rafaelsen i så lang tid ikke hadde villet avgi sitt motsvar angående de bevis han påstod å ha mot vitnene.

Deretter la sorenskriveren, nå som fullmektig for Nils Mortensen, fram sistnevntes skriftlige innlegg, datert Torsken 10. juni 1669. Her skriver han om Peder Rafaelsens beskyldninger på hans ærlige navn og rykte som var skjedd på Kongsnes i Peder Gulbrandsens hus¹, som Peder hadde leid til sin utror og kjøpmannskap. Det var på denne tiden adskillige folk til stede: tre av han verbrødre² samt de tre innstevnete vitnene Einar Olsen, Kristoffer Amundsen og Peder Jonsen. Hans Kristensen kom da til dem og hørte på Peder som da hadde startet på sine uttalelser. Da Peder Jonsen gikk derfra gjenfortalte han samme ord til Nils Mortensens dreng. Hans Kristensen og Peder Jonsen hadde så avgitt sine vitnemål som før beskrevet. Nils Mortensen klager videre på lang saksbehandlingstid i hjemmetinget med Peders utflukter osv (lagtingsreferatet gjengir ikke detaljene, men skriver at det er en vidløftig beskrivelse). Dommen var helt i tråd med Fredrik 2's resess (lov) skriver Nils Mortensen.

Det ble så lagt fram et skriv fra Nils Mortensen som var underskrevet hos fiskalen Søren Mauritsen³. Dette inneholdt det Søren Mauritsen ville erklære om det Peder Rafaelsen hadde skrevet i sitt innlegg fra 22. mai. Dette er forklart hjemtingsdommen, så her anmerkes kun i parantes at det gjaldt at Nils Mortensen ikke hadde villet tilbakevise beskyldninger som fiskalen hadde kommet med. Fiskalens svar til dette var: Det synes urimelig at en vil forsvare seg med en annens (av Peder innbilte) forsvær. Fiskalen hadde ikke anklaget noen for noe uærlig. Peder Rafaelsen burde selv bevise sin uskyld. Datert Strøm den 12 Juni 1668. Undertegnet Nils Mortensen og Søren Mauritsen.

Anders Randers mente at dette svaret fra fiskalen ikke vedkom saken, da Peder Rafaelsen i sitt innlegg ikke hadde ærekrenket Nils Mortensen, ettersom ikke noe spesifikt nevnes og at det derfor ikke angår hovedsaken.

Partene hadde da ikke mer å tilføye. Vitnet Peder Jonsen ble så opppropt tre ganger, men møtte ikke og lovlig fravær ble ikke framlagt. Han ble derfor etter Loven og Resessen dømt til en bot til Kongen. Einar Olsen og Kristen Amundsen var også lovlig stevnet ifølge lensmann Jakob Andersens vitnemål og da de ikke møtte etter 3 opprop ble de også ilagt bot for stevningsfall.

Lagmannen besluttet å ta opp saken til dom om seks uker. Nils Mortensen ble anmodet, ettersom sorenskriveren kun hadde fullmakt til å legge fram hans dokumenter, om å framlegge annet som kunne belyse saken mer enn de foreviste dokumentene.

Etter disse seks uker tas saken opp på nytt på lagtinget. Nils Mortensen møter da selv, og spør om Peder Rafaelsens fullmektig har noe å legge frem i retten, hvortil han svarte nei.

Nils Mortensen førte da frem 2 vitner som ikke hadde møtt til forrige lagting. Han ba dem gjenta sine uttalelser fra hjemmetinget, ettersom disse vitneutsagnene ikke var hørt av den rette sorenskriveren.

Det første vitnet, Einar Olsen Fjelldal, vedgikk sin bekjennelse som sorenskriver Jens Pedersen hadde protokollført i hjemmetinget. Peder Rafaelsens fullmektig viste da til sin dokumentasjon fra godtfolk som hadde hørt han gi andre uttalelser og at han på grunn av drukenskap ikke kunne gi noen god erindring av det som ble sagt. Einar Olsen vedgikk å ha blitt utsputt av Daniel Valvåg, men ville ikke kommentere dette. Angående Karl Jakobsens angivelse, så sa Einar Olsen at han hadde vært alene med Peder Rafaelsen mens Karl var utkalt av andre hosværende godtfolk.

Det andre vitnet, Kristen Amundsen Kjelstad, ble så framført. Hans vitnemål fra hjemmetinget ble framlagt og både han og Einar Olsen ble bedt om å avlegge vitnemål for retten på nytt. De vegret seg for dette ettersom de ønsket at saken skulle komme til bedre "rolighet" mellom saksøker og den beskylte, lar de det hvile med det som allerede gjort er.

Jon Pedersen Hegstad møtte så på vegne av sin sønn Peder Jonsen, som tidligere er kalt sakens angiver. Han ville svare for de ord som sønnen hadde avgitt skriftlig til Nils Mortensen, ettersom sønnen nå var seilt til Bergen. Faren benektet at sønnen var angiver, ei heller at han har sagt dette til Nils Mortensens dreng, som ikke er navngitt. Sønnen skal være tilspurt av Hans Kristensen Kongsvik om hva han syntes om de ord Peder skulle ha uttalt på Kongsnes. Peder Jonsen svarte at det var stygge ord, ikke noe mer. Den ubenevnte drengen, som lå i samme hus, hadde overhørt dette.

Nils Mortensen ba om å få innført Einar Olsens og Kristen Amundsens vitneutsagn om det Peder Rafaelsen sammme tid på Kongsnes hadde bedt Hans Kristensen si til Nils Mortensen.

Imot dette bevis protesterte Peder Rafaelsens fullmektig Anders Andersen. Han mente at i henhold til loven kunne ikke vitnene avlegge nye vitnemåle ettersom de allerede hadde avlagt muntlig og skriftlig vitnemål ved ed til sorenskriveren, hvis endelige dom var basert på dette.

Angående Peder Jonsen Hegstad, som var Nils Mortensens påberopte angiver, så var det ikke reist tvil ved hans vitnemål i lagtingsretten slik hans far hadde gjort her. Lagmannen mener vitnemålet ikke kan stå ved makt.

Nils Mortensen spør så om ikke Peder Rafaelsen ved å stevne de tre vitnene for ikke å ha fortalt sannheten, burde påtales for æreskrenkelse, ettersom alle 3 var ærlige menn.

Videre tar Nils Mortensen opp den posten i Peder Rafaelsens innlegg hvor fiskalen nevnes. Almuen ved lagtinget blir spurt om de kjenner til at fiskalen har hatt noen sak mot Nils Mortensen, men det kunne ingen svare at de visste.

Ingen av partene hadde da mer å fremføre.

Nils Mortensen ble av lagmannen anmodet om "kjærlig forening". Ettersom Peder Rafaelsen nå lå på sin reise til Bergen og ikke her selv til stede kunne være for å gi en nøyakig erklæring om disse vitnemålene, skulle han møte på førstkommende høst-hjemmeting og forklare sine uttalelser vedrørende Nils Mortensen. Om ikke Peder Rafaelsen møter, skal det uansett dømmes i saken.

Dermed avsluttes saken i lagtinget. Det vites ikke hva som ble endelig utfall av saken i hjemmetinget.

Når det gjelder bakgrunnen for saken, kommer dette klart frem av en annen sak for lagtinget. I 1675 kommer det opp en sak hvor Nils Mortensen er stevnet av fogden i Lofoten for å ha ført bort hus og utøvd manglende vedlikehold på gjenværende hus på sine bykselgårder Skotnes og Balstad i Lofoten. Gårdene har forfalt etter at Nils Mortensen overtok de etter tidligere fogd Jens Kristensen for 18 år siden. Lofoten hadde ikke en egen fogdegård på denne tiden, og det blir også et tema om disse gårdene burde utlegges til fogdegård ettersom det finnes få høvelige alternativ.

Det hadde nok vært mye snakk om Nils Mortensen og hans bortføring av hus fra det som mange nok oppfattet som fogdegården i Lofoten, til hans faste bopel i Sørvika i Trondenes. Det var altså ikke en kongelig fogdegård han overtok fra fogd Jens Kristensen, men det ble altså allikevel mye oppstyr rundt dette og Nils Mortensen ville nok få slutt på all spekulasjonen ved å få dette for retten.

Det skulle ikke bli like enkelt å ro i land denne saken som Nils Mortensen hadde sett for seg. Men det kommer vi tilbake til i neste artikkel.

¹ Peder Gulbrandsen er ført som strandsitter på Kongsnes i Torsken i prestens manntall av 1664. Han er oppgitt å være 90 år gammel (men alderen var gjerne satt litt for høyt på denne tiden). Han er oppført på Kongsnes i skattelisten for 1670 også.

² Verbror er en svoger. Dette kan være 1) En mann gift med en søster, 2) en bror av ektefellen eller også 3) mannen til en søster av ektefellen. Det er ikke mulig å sikkert identifisere Peder Rafaelsens svogre som nevnes i lagting-referatet.

³ Søren Mauritsen (også nevnt med slektsnavn Berg) var fiskal ved Steigen lagdømme ca 1664-1666. (Han er bl.a. nevnt i Norske Kongebrev, Norsk lokalhistoris institutt).

Jeg ønsker alle en riktig God Jul og Et Godt Nytt År

*Hilsen fra
Redaktøren*

Håper på mange nye innlegg fra medlemmene i det nye året!

Slik at det kan komme flere nr. av slekta vår.

Julebord 2015

Slekthistorisk forenings julebord blei avholdt 28. Nov. I Røde Kors -husets trivelige lokaler.

Som vanlig var lokalet pyntet og maten upåklagelig. Der var både varmt og kaldt, noe for enhver smak.

Formannen ønsket velkommen og folket benket seg rundt om mens praten gikk livlig.

Noe over 30 personer møtte, vi kunne godt ha vært flere, men skal si oss fornøyd med deltagelsen.

Det blir nu snakket om mangt og meget men slektsprat på diverse nivå dominerer nok.

Inger underholdt oss med fortellinger fra boka som heite "Da han Per Alsaker svømte til Brurvika for å bade". Tittelen gir Jo assosiasjoner til at dette ER muntre fortellinger. Hun takket også for maten.

Vi hadde en trivelig kveld ikke minst takket være de som stilte opp både i forkant og etterkant med rigging og nedrigging av lokalet. Gunhild, Marie H Louise, Kirsti og Jakob. Takk skal dere ha som gjorde alt så lett og trivelig for oss Andre.

Ref.
Unni S. Markussen

Bilder fra julebordet

Alle foto: Jakob Eitrheim

